

Milliyet

Yakın Tarihimiz

«İNKILÂBA NAZARİYE»

Sayı: I
1932
BİRİNCİ SENE

KADRO

AYLIK FİKİR MECMUASI

PORTRELER

Arkadaşları arasında ismi ve soyadından çok doğduğu yörenin adıyla "Köprülü Paşa" olarak anılırdı.

60 yılı aşkın askerlik ve polislik yaşamında, Atatürk'e olan sınırsız inancı ile onun ardından, daima onun adımları ile ilerledi. Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele'de bölük komutanlığından cephe komutanlığına kadar korgeneral rütbesine erişerek vatana hizmet verdi.

Meşrutiyette Rumeli dağlarında çarpıştı. Büyük savaşta cephede ölümle pençeleşti. Millî Mücadele'de sadece Kuva-yı Milliye'nin değil, birçok cephenin sorumluluğunu taşıdı. Batı Anadolu'nun kuzey bölgesinde Kuva-yı Milliye'yi örgütleyip ustalıkla kullanırken, Çerkez Ethem de dahil bütün millisler üzerinde etkinlik sağladı. Rumelili oluşu ve Balkan komitacıları ile geçirdiği uzun tecrübeler bu İttihatçı ve "teşkilât-ı Mahsusacı" subayı süratle ön saflara çıkardı.

31 Mart Olayını bastıran Hareket Ordusu ile İstanbul'a geldi. 1920'de Balıkesir milletvekili olarak Meclis'e girdi. 1922-1924

yılları arasında Millî Savunma bakanlığı 1925'den 1935 yılına kadar da Meclis başkanlığı yaptı. Bu dönemlerde devrimlere karşı olanlarla devrimciler arasında geçen mücadelede Atatürk ve İnönü'nün yanında daydı.

Büyük Taarruz hazırlıkları sırasında Millî Savunma bakanı olarak görev yaptı. Büyük Zafer'den sonra Atatürk, Yunan ordusu komutanı rikopis'in kılıcını ona armağan etti.

1968 yılı haziranında vefat edince İsmet İnönü onun ardından duygularını şöyle dile getiriyordu:

"Ordu ve siyaset hayatında 1908'den beri tam 60 sene arkadaşlığımız var, bu 60 sene içinde harp ve sulp, meslek ve siyaset işlerinde ve devletin en küçükten en büyüğüne kadar bütün hizmetlerinde yakın arkadaşlık ettik. Hatıram kendisine karşı hiç solmadan sevgi ve saygı duyguları ile bağlı ve minnetli kalmıştır. O çok partili devirde de siyasî hayatımızın, daima oyuna muhtaç olduğumuz ve son güne kadar istifade ettiğimiz aydınlık verici bir yıldız olmuştur."

T B M M

Ülkemizde anayasalı parlamenter devlet rejiminin 1876 "Kanun-i Esasi"si ile başlayan 106 yıllık bir tarihi var. Millet Meclisi, Osmanlı "Meclis-i Mebusan"ın İstanbul'un işgalinden sonra, dağılması üzerine 23 nisan 1920'de Ankara'da toplandı. 1921 ve 1924 anayasaları uyarınca yasama organı, tek meclisten oluşuyordu. 1961 Anayasası ise çift meclis sistemini getirdi. Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi oluşturuldu.

Millet Meclisi 23 Nisan 1920'den 27 Mayıs 1960 İhtilâli'ne kadar aralıksız 40 yıl 34 gün hizmet verdi. Bu dönemde, 7480 yasa çıkarıldı. 27 Mayıs İhtilâli'nden sonra Millî Birlik Komitesi döneminde 238, Kurucu Meclis döneminde de 137 yasa yapıldı.

1961 Anayasa'sının getirdiği çift meclis uygulaması da 12 Eylül 1980'e kadar sürdü. Bu dönemde de 3 bine yakın yasa çıkarıldı. 12 Eylül Harekâtı'ndan sonra Meclis feshedilerek yasama görevi Millî Güvenlik Konseyi'ne geçti. Şimdi bu görev MGK ile Danışma Meclisi'nce sürdürülüyor.

Bir önceki portre:
David Lloyd George

Elâ Cemil

TARTIŞMASI YILLARCA SÜREN DERGİ

KADRO

ŞEVKET SÜREYYA: «İNKILAP GERÇEĞİ VAR, NAZARİYESİ YOK...»

KADRO.

Türkiye, bir inkılâp içindedir. Bu inkılâp durmadı. Bugüne kadar geçirdiğimiz hareketler, şahit olduğumuz muazzam hayyam nazarları, onun yalnız bir safhasıdır. Bir ihtilâl geçirdik. İhtilâl inkılâbın gayesi değil, vasıtasıdır.

Bu ihtilâl safhasında duraydık inkılâbımız akim kalırdı. Halbuki o, genişliyor, derinleşiyor. (1) henüz son sözünü söylemiş, son eserini vermiş değildir. Tesviye edilmiş bir zemin üstünde yarınki Türk cemiyetinin, kendine has ve kendine uygun bir hukuk kurulumu için, inkılâbımız, derinleşme ve genişleme lâtihmetindedir.

Inkılâp bîtaraf bir nizam değildir. Onun içinde yaşayanların, taraftar olmaları veya olmamaları, ona itibak etmeleri lâzımdır. İnkılâp, ona taraftar olanların iradelerine, taraftar olmayanların iradelerinin, hayız ve şerhiz, bağlanması demektir.

Inkılâbın irade ve mefaiatı, inkılâbı duyan ve yürüten azlık, fakat şuurlu bir avangardın, azlık fakat ileri bir KADRO nun iradesinde temsil olunur. Bu kadro, inkılâbın genişletilmesini ve nazariyeleşen prensipleri gün bir şekilde izah edildikçe şekillenir ve nazariyeleşen prensipleri kendine şuur edinir. İnkılâbın derinleşmesi demek, her şeyden evvel, bu prensiplerin ve onların ifadesi olan inkılâp ahlak ve disiplinini, ileri kadronun dimağından genç neslin, şehir halkının ve köylünün dimağına inmesi ve yerleşmesi demektir.

Türkiye bir inkılâp içindedir. Bu inkılâp kendine prensip ve onu yapan takımlara şuur olabilmek bütün nazari ve fikri unsurlara maliktir. Ancak bu nazari ve fikri unsurlar inkılâba IDEOLOJİ olabilecek bir fikir sistemi içinde toplanıp ve tedvin edilmiş değildir. Gerek milli mahiyetli gerek beynelmülül şümül ve tevirler itibarıyla, tarihin en manalı hareketlerinden biri olan inkılâbımızın, zatında mündemec bu ileri fikir prensiplerini, şimdi inkılâbın seyrinde ve onun icaplarına uygun bir şekilde izah işi, bugünkü Türk inkılâp münevverliğine düşen vazifelerin en acil ve en şerefliisidir. İnkılâbımızın, her biri ayrı ayrı kıymetler ve orijinal olan bu fikir ve nazariye unsurları birer birer izah edildikçe, bu esaslar inkılâp neşri için kriteriyumlar olacak, yeni ve olanı tasarlama işi, böyle doğacaktır. Bu tip her nerede, her ne şekilde olursa olsun, karşılaştığı her inkılâp safhasında, aynı hadi-ler cereyan edecek, aynı ölçülerle düşünülecek, aynı neticelerle sonuçlanacak, ve İnkılâbın kendine has CHANI TELAKKI TARZI böyle sonuç bulacaktır.

Haluk, Çihnin bir bir esat hadisatı gibi olan bugünkü esarengiz gücü içinde, mukadderatını kendi inkılâbının mukadderatına bağlayan

Aydemir, «Bir aydın kadro,» diyordu, «Türk inkılâbının ideolojisini kendi açısından derlemek, aydınlatmak ve tertip çabasına girmiştir. Bu hareket Kadro hakeketidir»

1930 lar dünya ekonomik bu-
nalım günleriydi ve Tür-
kiye'de bu buhranın etkisi
altındaydı.

O günlerde Serbest Parti'nin doğuşu ve kapatılışı Türkiye'de bir takım politik gelişmelerin simgesiydi. Bu olaydan sonra Atatürk bir yurt gezisine çıkmış ve Türkiye'nin görüntülerini saptamıştı.

Bu oluşum içinde, Ankara'da «Kadro dergisi» hareketi başlıyordu. Bu dergi-
de savunulacak görüşler 5 ocak 1931'de

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KADRO

ŞEVKET SÜREYYA

Dr. VEDAT NEDİM

İSMAIL HUSREV

BÜRHAN ASAF

YAKUP KADRI

ŞEVKET SÜREYYA

İnkılâp heyecanı

Müstemele iktisadiyatından Millet ikti-

sadiyatına

Köy iktisadiyatında teknik inkılâbı

Merhumun dolaşık işleri

Millî tasarruf ve halk edebiyatı

Ziya Gökalp

3

5

9

15

22

26

29

KRONİKLER

Türk tütüncülüğü ve iktisadî devletçilik

41

Türk tütüncülüğü ve iktisadî devletçilik

45

Türk tütüncülüğü ve iktisadî devletçilik

47

INKILÂP BİTTİ Mİ?

Ankara Radyosu konuşuyor:
"Arkadaşlar!

ŞEVKET SÜREYYA

"Arasıra inkılâbın bittiğinden ve her işin artık tâbii seyrine
"bırakılması lâzımgeldiğinden bahsedene tasadüf olunur
"Bu görüş tenbel, yorgun ve cesaretsiz ruhların
"Biz, k... tığımız..."

Müstemele iktisadiyatından

Millet iktisadiyatına.

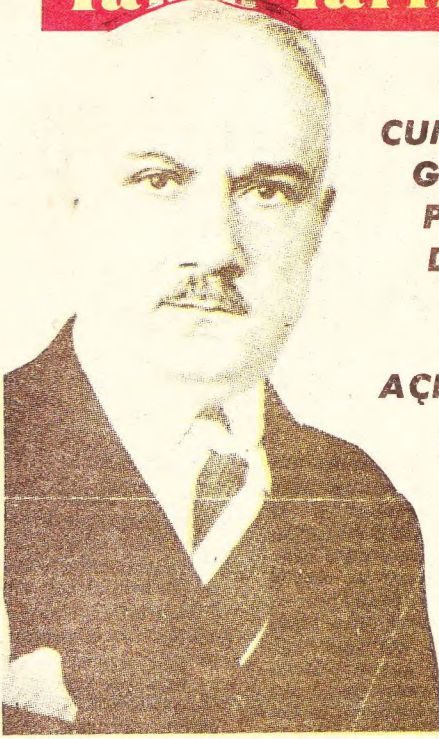
Dr. Vedat Nedim

İnkılâbımızın iktisat sahasındaki mânâ ve şumulu üzerinde duran:
Kapitülasyonlar - Düyunu umumiye - Gümrük esareti gibi
mefhumların Türk toprakları dışına koğulması, Saltanatın,
Mecellenin, Fesin, Arap harflerinin Türk cemiyetinden tarde-
dilmesi daha az mühim ve daha az manalı değildir. Hattâ
bu sonuncuların kıymetini azaltmak kastinden tamamen uzak
kalarak diyebiliriz ki, birincilerin mana ve şumulu daha
genişdir. Çünkü kapitülasyonların ilgası, düyunu umumiye
idaresinin kaldırılması, gümrük istiklâlinin...

Plan mefhumu hakkında

Şevket Süreyya

Bir filozof, muasır cemiyetin yüksek teknikli [1] insanını, eski
deyin, yer altından bir takım cin tayifelerini davet edip,
sonra bu cinlerle başa çıkamayan cincisine benzetir. Ve "kendi
çağırdığı, fakat sonra bir türlü başa çıkamadığı cinler, tılsı-
mını kaybetmiş cinciye bir gün nasıl boğarsa, korkulur ki,
insanın yarattığı, fakat sonra bir türlü nizam altına alamadığı
bu yüksek teknik te, bu nizensiz inkişafı ile, bir gün muasır
cemiyetin başını öylece yiyecektir." der.
muasır cemiyette teknik, alabildiğine terakki ediyor.
ki... terakki adımı, cemiyet içinde bir
letihsal... psetsizlikleri,Türkocağı'nda Şevket Süreyya'nın ver-
diği bir konferansta açıklanacaktı.Kadro hareketinin öncüsü olan Şev-
ket Süreyya yıllar sonra olayı şöyle a-
nımsıyordu."... (Atatürk'ün) çağında, hemen
bütün Avrupa'ya doktrin veya
doktrinleştirme çabaları hâkimdir. Rus-
ya'da ihtilâlcî sosyalizm (Marksizm),
İtalya'da Faşizm, Almanya'da da
Nazizm ve nihayet demokratik Avrupa
ülkelerinde islahatçı sosyalizm rejimleri
veya aynı ülkelerde komünizm çabaları
hareket halindeydi. Bunların hepsinin
temelinde doktrincilik örgüleri yatıyor-
du.«MADEM Kİ
INKILAP VAR...»Halbuki Türk inkılâbında böyle ça-
balar hiçbir zaman, hâkim değerler ha-
linde güçlenmediler. Hülâsa öyle görü-
nüyor ki, Biz Türkiye'de bir inkılâp ger-
çeği ile karşı karşıyayız ama, bir inkılâp
nazariyesi ve felsefesi ile karşı karşıya
değiliz... Mademki bir inkılâp vardır, o
halde bu inkılâbın bir de izahı olmalıdır.
İnkılâbın izahı ise, o inkılâbı tarih içinde
doğuran objektif şartların araştırılması,
orijinal prensiplerinin örgüsünün,
bilimsel bir açıdan derlenmesi, sentez-
leştirilmesi demek olduğuna ve ortada
bir Türk inkılâbı da bulunduğu göre,
bu kendi kendine benzeyen çağdaş hare-
ketin izahı, Mustafa Kemal'in görüşle-
rine de herhalde aykırı olamazdı. Nite-
kim bir aydın kadro, hem de Mustafa
Kemal'in hayatında ve onun gözleri ö-
nünde, gene de Türk inkılâbının ideolo-
jisini kendi açısından derlemek, aydın-
latmak ve terkip etmek çabasına gir-
miştir. Bu hareket kadro hareketidir."KADRO'NUN
KADROSUKadro hareketini yönetenler Şevket
Süreyya, Aydemir Vedat Nedim Tör,
İsmail Hüsrev Tekün, Burhan Belge,
Şevki Yazman, ve Yakup Kadri Kara-
osmanoğlu idi. Derginin başyazarlığını
Şevket Süreyya Aydemir ile Vedat

CHF Genel Sekreteri Recep Peker... Peker Kadro'cuların girişimine karşıydı ama daha önce üst kademe-lerden gerekli izin almadığından, dergi Peker'in itirazına rağmen ya-ymlandı.

**CUMHURİYET HALK FIRKASI
GENEL SEKRETERİ RECEP
PEKER, DERGİ FİKRİNE
DAHA BAŞLANGIÇTA
KARŞI ÇIKMIŞTI.
PEKER, DEVRİMLERİ
AÇIKLAYACAK , PARTİYE
ÖNCÜLÜK EDECEK BİR
YAYINI ANCAK PARTİ
YÖNETİCİLERİNİN
ÇIKARABİLECEĞİNİ
SAVUNUYORDU.
BU GÖRÜŞ, KADRO'YA
YÖNELTİLEN
ELEŞTİRİLERDE ONU
SAVUNABİLECEK
ÇEVRELERİ
ZAYIFLATTI**

Şevket Süreyya Aydemir, 1931 yılı ocak ayında Türkocağı'nda yaptığı bir konuşma ile Kadro dergisinin ama-cını ve savunacağı görüşleri açıkla-mıştı. Aydemir 1927 Tevkiyatına kadar Türkiye Komünist Partisi üyesiydi.

Kadro dergisini çıkaran ekip çalışma halinde (soldan sağa): Şevki Yazman, Burhan Belge, Şevket Süreyya Aydemir, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, İ. Hüseyin Tokin,

Vedat Nedim Tör. Bu kadro, resmî görüşleri sistem-leştirmeye çalışacak, kendi deyişiyile inkılâbın ideoloji-sini kurmaya çalışacaktı...

İSMET İNÖNÜ'NÜN KADRO'DA YAYINLANAN VE OLAY YARATAN YAZISI

DEVLETÇİ OLACAĞIZ

İSMET İNÖNÜ

KONOMİDE devletçilik siyaseti bana her şeyden önce bir savunma aracı olarak kendi gereğini gösterdi.. Çağların savsamasını kapatabilecek, haksız yığınları onaracak, yeni zamanın çetin koşullarına dayanacak sağlam bir devlet yapısı kurabilmek için her şeyden önce devleti ekonomide yıpratacak etkenlerden kurtarmak gerekiyordu. Demek ki, ekonomide devletçiliği bir gelişme yolu izleyebilmek için bir savunma aracı ve bu nedenle temel bir gidişi kabul etmek zorunda bulunuyorduk.

Devletçiliğin savunma aracı olup olmadığı 7-8 yıldan beri tartışılmıştır. Fakat son yıllar, artık bu tartışma anlamsız ve belli bir durum aldı. En güçlü, en varlıklı devletler düşünlümemeyecek devlet önlemleri ile ekonomilerini savunmaya ve kurtarmaya çalışıyorlar. Demek ki, bizim, devletçilikte savunma üçünü görmüş olmamız, partimiz, Cumhuriyet Halk Partisi için ancak övünülecek bir doğru karar cümlesinden sayılmak gerekir.

Biz, ekonomide devletçiliği gelişme için ve yeni düzeni kurmak için de verimli ve olumlu bir yol sayıyoruz. Demek istiyorum ki, yalnız savunma gibi tutucu bir anlayıştan değil, ilerlemek ve gelişmek gibi genişleyici bir politika içinde olumlu ve en etkili araç sayıyoruz. Ülkenin gereksinim duyduğu sanayii, örgütü, aracı, devletin yardımcı et-

kinliği ve hatta doğrudan doğruya girişimi olmaksızın kurabilmeyi bön olanlar düşünebilir. Çağ, çok amansızdır. Ve yıllar geçtikçe zamanın insafsızlığı azalmıyor. Hududu aşacak kadar azgınlaşıyor. Geri ve eksik araçlar içinde bırakılmış olan kahraman ve büyük bir ulusun sanayiini ve ekonomik düzenlerini, devletin bütün olanakları ile bir an önce oluşturmak, taşıdığımız görevlerin en ağırı ve en önemlisidir.

Bu kısa özetlerin ekonomide devletçilik siyasetini ne kadar inanarak izlediğimizi anlatır ümidindeyim.

Devletçiliğin ülke ekonomisi üzerindeki yararlı etkilerinin, çoğunlukla yeteri kadar anlaşılamadığını görüyoruz. En serbest sanılan bir sanat veya ticaret, varlıklı olabilmek için devletin yardımına ve etkisine gerek göstermektedir.

Su başında olduğumuz için, bu gereksinimini her gün görüyorum ve sonra "serbest meslek" in, "devletçilik" e üstünlüğü için aynı konuların delil olarak söz edilmesine şaşıyorum. Özenle yerine getirdiğimiz gümrük indirimleri veya öteki önlemlerin varolmadığını bir an için düşünebilir misiniz? En kârlı ve verimli bu zanaat veya tarım bir ek müşteri bulamayacak kadar rekabet karşısında perişan olur, Yedigimiz ekmeğin ununu bile ülke içinden sağlayamayız. Osmanlı İmparatorluğu gibi masal henüz hatırlarımızda pek yakındır.

Çeşitli bunalımlar nedeniyle en serbest nice kuruluşları yıllardan beri sert fırtınalara karşı tutunduran devlettir. Ticaret gibi en serbest alanda güç duruma düşen tüccarları, "örneğin bütün tüccarlarını" korumak için hükümet, geçen yıllarda özel önlemler almıştı. Tekeller her yıl hasat zamanında piyasaya girerler ve bir yıl "devlet tekeli" ve "devletçilik" karşısında olan nice girişimciler görmüşümdür ki, mevsiminde tekellerin piyasaya girmesi için bütün gayretlerini kullanırlar.

Devletin trenleri bazı yerlerde ve bazı ürünler için yaptığı kömür parasını çıkarmayacak kadar ucuz ve tarife ile taşıma yaparlar. Devlet elinde olmayan bir trenin böyle bir önlem almasına olanak var mıdır?

Bu örneklerle, devletçilik karşısındaki en büyük iddiayı açıklamış oluyorum. Özel kuruluşlar hep kârlı çalışır. Ve öte yandan devlet kuruluşları hep masrafla ve zararlı olur iddiası... Bütün ülkenin çıkarı için önlem alırken, bazen yaktığı kömürün bedelini veya Tekel'in gelirini düşünmemek durumunda kalan devlet, elbette serbest bir bezirgân gibi birçok durumda kâr etmeyecektir. Bundan daha doğal ne olacaktır? Ve zaten devletçiliğin ülke için en büyük yararı da, ancak bazı durumlarda bu kadar korkusuz önlemler almasının mümkün olma-

sıyla anlatılabilir.

Devlet, ancak kişinin yapamayacağı şeyleri yapmaya çalışmalıdır, kurallı inançla düşünülmelidir. Bir kez, kişinin yapabileceği bir şeyi devletin, özellikle bizim devletimizin yapmaması istekten de fazla bir şey, gerekli bir şeydir. Çünkü, her şeyden sıyrılma, yalnız parasal araç bakımından yapacağımız işten çok ve o kadar önemlidir ki. Bunlardan kişilerin yapabileceği bölümüne gücümüzü dağıtmak ve kuşkusuz en olumlu şeydir. Benim inancıma göre, bir işin kişilere veya devlete ait olması, o işin gerektirdiği durumla ölçülemez. Sorunun tüm ülkeye, ilgisi veya özel çıkarlara bırakılabilmesi olasılığıdır ki, bu konuda karar vermeye temel olmaktadır.

Geçen 10 yıl da akılcılık ile yurtseverlik ekonomik hayatta devletçilik siyasetini bize kendiliğinden yerleştirdi. Biz bu yolda imparatorluğun çok zamanda yapamadığından çoğunu yaptık. Ulusun yüz milyonlarca liralık işleri ve iş şeklinde hazineleri her noktadan savunma ve gelişme araçları kuruldu, birikti. Artık denenmiş bir yolun inançlı ve bilinçli yolcusuyuz. Gelecek 10 yıl sonunda ümit ederim ki, Türk devletçiliği ülkedeki yapıtları ve uluslararası etkileri ile "ekonomide devletçilik anlayışı"nın en gelişmiş bilimsel ve görkemi olarak anılacaktır.

Nedim Tör paylaşıyorlardı. Her iki yazar da 1927 tutuklanmasına kadar Türkiye Komünist Partisi üyesi idiler. Hatta Vedat Nedim Tör, 1925-27 döneminde Şefik Hüsnü Dğmer'in yurt dışında olması nedeniyle bu partinin genel sekreterliği görevini de yüklenmişti. Kadronun bu son grubu 1927 tutuklanmasından sonra Türkiye'deki komünizm hareketi ile ilişkilerini kesmişlerdi.

Bu grup içinde Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun bulunuşu önemle dikkati çeker. Yakup Kadri solcu değildi. Bu kadronun içinde yer alması belki de bir denge kurulması içindi.

Kadro dergisinin tutumu konusunda geniş bir inceleme yapan Korkmaz Alemdağ bu konuda şöyle demektedir:

Kadro dergisi 1932 yılının ocak ayında yayınlanmaya başladı. Yayını, daha sonra ağır eleştirilerine uğradığı çevrelerde bile ilgiyle karşılandı. Bu ilgi

Kadro'nun 1932 yıllarının alışılan yayıncılığından farklı olmasından doğmuştur. Kadro, sol basının olmadığı bir dönemde, resmi görüşleri yansıtan yayınlarla, iş çevrelerinin sözcülüğünü yapan gazete ve dergilerin çoğunlukta olduğu bir ortamda yayınlandı. Bu yeni dergi, bazı eleştirilerin dışında, resmi görüşlere karşı çıkmadı, onları sistemli hale getirmeye uğraştı. Kendi deyişiyle (Kemalist) "inkılâbın ideolojisini" yapmaya çalıştı: Türk devrimi sömürgeci-sömürülen ülke çelişkisinin ortadan kaldırılması dönemini başlatmıştı. Tarihte eşi görülmemiş bir olay kapitalizm ve sosyalizmden farklı bir sistemin kurulmasını sağlayabilirdi. Bu sistem devletçilikti. Kadro devletçilik görüşünü sınıf gerçeğini yadsıyan resmi görüş üzerine kurdu. Devletçilik neburjuvazinin ne de işçi sınıfının egemenliğine dayanacaktı, bu yeni sistem millet egemenliği esası üzerine kurulacaktı.

Sözü edilen bu özellik ve görüşleri Kadro'nun yayın hayatı boyunca önemli güçlüklerle karşılaşmasına neden oldu. Güçlük önce yönetici kesimin bir bölünümünden geldi. Kadro'nun sahibi Yakup Kadri Karaosmanoğlu anılarında Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) Genel Sekreteri Recep Peker'in dergi fikrine daha başlangıçta karşı çıktığını anlatır. Peker, devrimleri açıklayacak, partiye öncülük edecek bir yayını ancak parti yöneticilerinin çıkarabileceğini savunuyordu. Bu görüş, gerekli izin daha üst kademelerden alındığı için derginin çıkışı ve yayınında etkili olmadı, ancak Kadro'nun yarattığı tartışmalarda ya da Kadro'ya yöneltilen eleştirilerde onu savunabilecek çevreleri zayıflattı, hatta bazen tartışma açılmasına yol açtı.

ÖZEL KESİMDEN TEPKİ

Kadro için en önemli engel, savunduğu devletçilik ilkesi yüzünden, Türkiye'de güçlenmekte olan özel kesimden geldi. CHF'nin devletçiliğini özel girişim için bir koruma devletçiliği görmek isteyen ve yeni yeni güçlenen iş çevreleri iktisadî alanda etkin bir devletçilik öneren Kadro'ya şiddetle karşı çıktılar. Kadro bütün yayın hayatı boyunca farklı gazete ve dergilerde özel kesimin kendisine yönelttiği eleştirilere karşı koymak zorunda kaldı.

Kadro'nun kurucuları arasında Türk sol hareketi içinde daha önce önemli görevler üstlenmiş, ancak sonra hareketten kopan kişiler de vardı. Bunlar eski düşünceler ve eylem arkadaşları tarafından eleştirildiler, suçlandılar. Çabaları kendileri açısından elbette bir açıklaması vardı, ama davranışları ve izledikleri yol eski arkadaşları tarafından olduğu kadar günümüzde de sosyalistlerce bağışlanmadı.

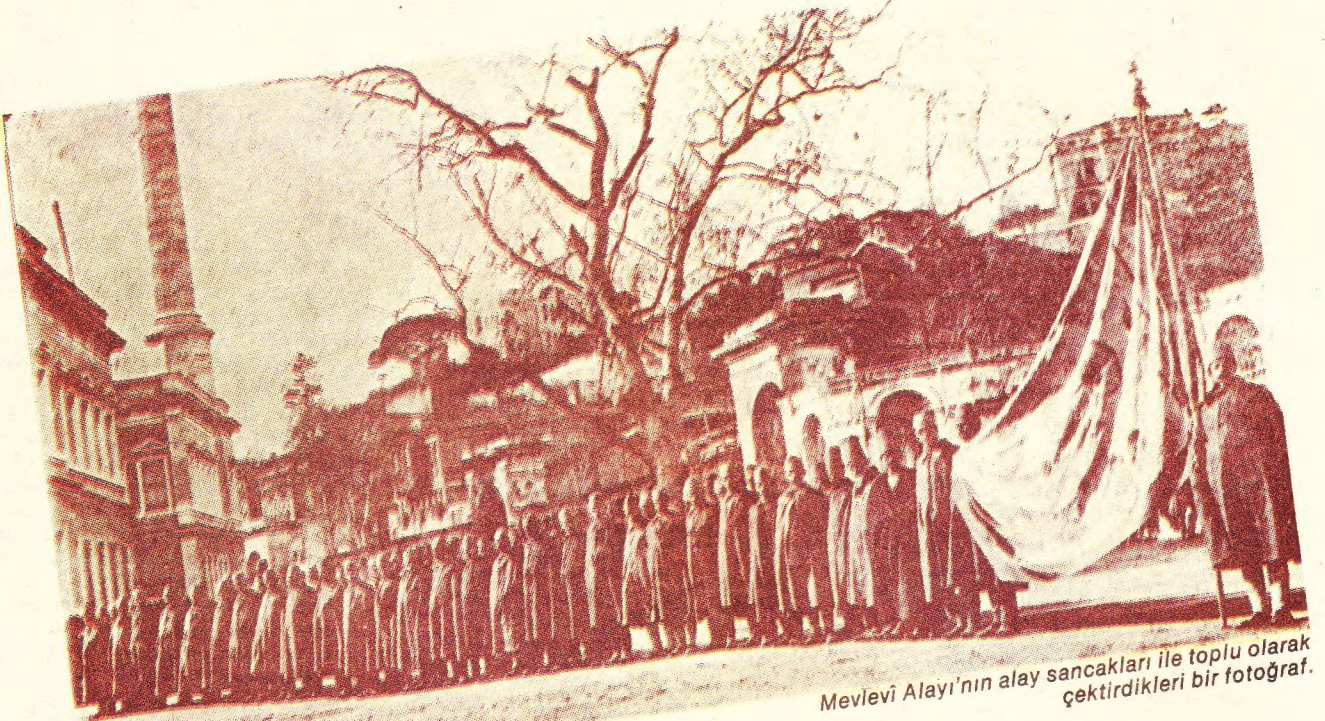
Kadro dergisi yayınlandığı üç yıl boyunca aylık olarak çıktı. Vedat Nedim Tör, derginin ayda üç bin sayı basıldığını belirtiyor. Başlangıçta borçlanmayla başlatılan yayın, Tör'ün aktardığına göre, parasal sıkıntıyla karşılaşmadı. Şevket Süreyya, Atatürk'ün emriyle Çankaya Köşkü'nün de on abone kaydolduğunu aktarıyor.

1932 YILI OCAK AYINDA, «İNKILABIN İDEOLOJİSİNİ KURMA» AMACIYLA YAYINA BAŞLAYAN KADRO DERGİSİNİ ÇIKARANLARIN ARASINDA YAKUP KADRI'NİN BULUNMASI ÖNEMLE DİKKAT ÇEKİYORDU. BU KADRODA YAKUP KADRI'NİN YER ALMASI BELKİ DE DENGİ İÇİNDİ...

Yakup Kadri Karaosmanoğlu.

Mukaddes Cihad'

Mevlevî Alayı'nın alay sancakları ile toplu olarak çektilikleri bir fotoğraf.

Mevlevî Alayı Şam'a hareketlerinden önce, başlarında Veled Çelebi olduğu halde Yavuz Sultan Selim'in türbesini ziyaret ederken.

da Mevlevî Alayı

Sina bölgesinde, ney çalarak geçit resmî yapan Mevlevî gönüllüleri.

«KANAL SEFERİ»NE
KATILACAK MEVLEVİ
DEDELERİNİN BİR KISMI
YOLLARDA ÖLDÜ
BİR KISMI DA KUTSAL
TOPRAKLARA GİTMEK İÇİN
ALAYDAN AYRILDI

BİRİNCİ Dünya Savaşı'nda Sultan Reşad'ın ilân ettiği "Mukaddes Cihad" üzerine, Konya Makam Çelebisi Veled Çelebi tarafından gönüllü Mevlevî dervişlerinden meydana gelen bir "Mevlevî Alayı" oluşturuldu. Bu alay, Cemal Paşa'nın komuta ettiği Kanal Seferi'ne katılacak ve Sina Cephesi'nde savaşacaktı. Mevlevî Alayı 1915 şubatının başlarında Yavuz Sultan Selim'in İstanbul'daki kabrini törenle ziyaret ettikten sonra, Yenikapı Mevlevî hanesi Şeyhi Abdülbaki Efendi'nin komutasında Konya ve Halep üzerinden Şam'a doğru yola çıktı. Mevlevî dedelerinin bir kısmı yollarda hastalanarak öldü, bir kısmı Şam'da kaldı, bir kısmı da kutsal topraklara gitmek için alaydan ayrıldı.

PRENS SABAHATTİN

TAHA TOROS

«Aczimizin nedeni, kişisel girişim yoksunluğu ve devletin merkeziyetçiliğidir»

ABDÜLHAMİD,
MAHMUT PAŞA'YI
OĞULLARIYLA
BİRLİKTE GERİ
DÖNMeye
ZORLAMAK İÇİN
PAŞA'LIGINI KALDIRIR,
MÜLKLERİNE ELKOYAR
VE GİTTİKLERİ HER
YERDE PEŞLERİNE
ADAM TAKARKEN,
SABAHATTİN BEY
İLERDE ÖRGÜTLÜ BİR
GİRİŞİME DÖNÜŞECEK
ANA İLKELERİNİ
BİÇİMLENDİRİYORDU.

«İstediğim tek şey,
Abdülhamid'in namuskârane
hükümdarlık yapmasıdır...
Millete hakkı olan özgürlük
teminatını versin...
Parlamentoyu açsın...
Başka şartım yoktur»

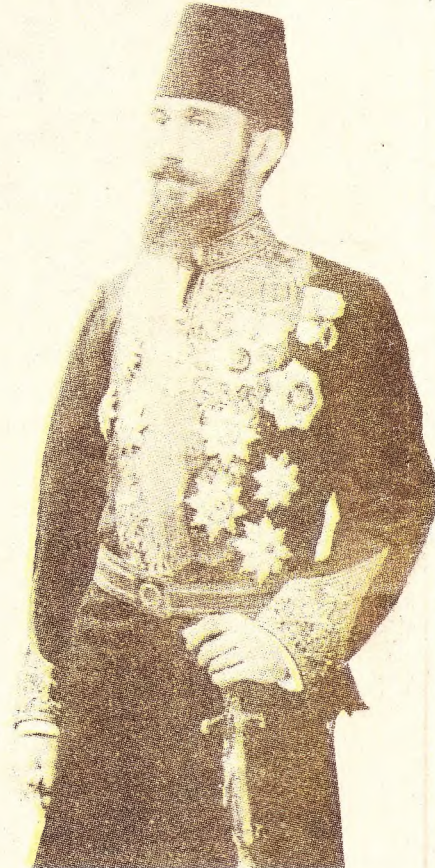
YURDUNDAN, Usinden ve an-
nesinden uzakta bulunmanın et-
kisi, Abdülhamid'in Avrupa'da
amansız bir şekilde takip ettirmesi, her
gittikleri yerde rahatsız edilmeleri
Mahmut Paşa'ları içten yaralamıştı.
Esasen kendisi hastaydı. Bu üzüntüleri,
hastalığının artmasına neden oldu. O,
hastalığı ile uğraşırken bütün tehditlere
oğulları göğüs geriyordu. Bilhassa
Sabahattin Bey kalemle özgürlük
savaşının bayrağını elinde tutuyordu.
Bu amaçla Sabahattin Bey, davalarına
olan inançlarının sarılmadığını va-
tandaşlarına duyurmak istedi, uzun bir
beyanname kaleme aldı. Özetle şu
görüşleri belirtiyordu:

«... Avrupa'ya geldiğimizden beri
Türkiye'nin bugünkü medenî ihtiyacını
temiz duygularla ve içtenlikle padişaha
gönderdiğimiz layihada belirttik. Yazık
ki, padişah, doğal ve haklı olanı
dileklerimizden hiç birini nazarı dikkate
almayarak, İstanbul'a dönmemiz için
peşimize adamlar gönderdi. Aynı gaye-

yi sağlamak amacıyla sağa sola telg-
raflarla mektuplar yağdırdı. Biz, mem-
leketteki rejimin bugünkü hali içerisinde,
yurda dönmeyi reddettik. Fakat her
reddedişimizde, padişahın yeni bir
girişimi ve tehdidi ile karşılaştık.

Önceleri, İstanbul'dan ayrıldığımız
günlerde bizleri yakalayıp iade etmesi
için Fransa hükümetine nota gönderdi.
Bu notada kimsenin uyduramayacağı
iftiralar gerekçe olarak ileri sürüldü.
Fransa hükümeti, bu gibi notalara ku-
lak asmayınca, babamızın Türkiye'deki
emlakine el koydurup haczettirdi. Di-
ğer taraftan, kendi öz hemsiresi olan
annemizi, Yıldız Sarayı'nda hapsedtirdi.
Bu zalimane hareketiyle, annemizi bize
karşı rehin olarak elinde tutmak istedi.
Onu felâkete uğratmakla, bizi can-
evimizden vürmek, bu surette yurda
dönmeye zorlamak istedi.

Aldığı bu kötü tedbirler sonuç ver-
meyince, kendi hayatımızdan ümidimizi
kesmemizi de açıkça bildirdi! Fakat öiz,
sevgili vatanımızın ve milletimizin,

Sultan Abdülhamid'in Paris Sefiri
Salih Münir Paşa... Damat Mahmut
Paşa ve oğullarını ülkeye geri dön-
meye ikna etmek için uğraşanlar-
dandı. Ne o, ne de özel olarak bu iş
için İstanbul'dan gönderilen Ahmet
Celalettin Paşa başarıya ulaşabildi.

onun elinde oyuncak olduğunu gördüğümüz içindir ki, yurdumuzda yuvamızı devam ettiriyoruz. Hemşiresini, biraderini, oğlunu hapis ve tazyik eden bir kalpten milletine saadet gelmesi beklenemeyeceği kanaatine vardık.

sefiri, ne bu maksatla İstanbul'dan gönderilen Ahmet Celalettin Paşa, üzerine aldıkları görevleri başarıya ulaştıramadılar. Bunların ricaları Mahmut Paşa'yı etkileyemedi. Paşanın onlara verdiği son cevap şöyle idi:

“... Ne oğullarım, ne kendim için bir

Mahmut Paşa'yı, nâdim olarak çıktığı özgürlük yolundan döndüremeyen Sultan Hamid, onu her gittiği yerde huzursuz bırakmakla beraber, İstanbul'daki ve Türkiye'nin başka yerlerindeki emlakine el koyuyordu. Gıyâben onu ve çocuklarını ölümüne mahkûm ettirdi.

Hatta Mahmut Paşa'nın (Paşa)'lığını, Sabahattin ile Lütfullah'ın da (Bey)'liğini bir irade ile onlardan aldı! Resmi yazışmalarda Mahmut'tan sonra (paşa) Sabahattin'den sonra (bey) sıfatının kullanılmasını yasakladı! Bir padişah, hincin bu derecesini göstermek suretiyle küçülebiliyordu.

Sabahattin Bey, Paris'te bilgisini süratle artırma, geliştirme çabasına girdi. Bir yandan tarihe, siyasete ve toplum bilgisine dair eserler okudu. Öte yandan, Fransa'daki sosyologlarla terbiyecilerin, bilinçli sohbetlerine katıldı. Uzun süren etüdleri sonunda, Türkiye'nin kurtarılması ve yükselmesi için toplum ilminden, yani sosyoloji mesleğinden yararlanma gerektiğine inandı. Bu konuda bir sosyolog, bir terbiyeci kadar bilinçlendi. Onu en çok etkileyenler, Fransız sosyologu ve ekonomisti Edmond Demolins ile Le Play oldu.

İngiltere'de olduğu gibi bir toplumun ayakta kalması, o toplumu oluşturan kişilerin iyi yetişmesine, kendi başına kumanda edebilmesine bağlıdır. İnsanlar, kişilik kazandığı nisbette, birleşik yaşantılarında üstünlük sağlayabilirler. Kişiler, özgürlüklerini başkalarına kaptırmayan bir nitelikte yetişebilirlerse, bu onlara kendilerini yönetme gücünü

«Türkiye'de kişi atılımlarını desteklemek, onları merkeziyetten uzak bir yönetime alıştırmak gerekir»

gımızdan, yükselmesi ve yaşaması için kendimizi adadığımız üstün Türk ulusunun hislerine ve vatanseverliğine başvuruyoruz.

Belirtmek gerektir ki Türklüğün yaşatılması, medeniyet dünyası için bir hizmet olacaktır. Geçmiş büyük başarılarla dolu olan bu milletin, gelecekte yüksek medeniyet seviyesine erişmesi böyle bir savaşla gerçekleşecektir.

Bir ulusun uygarlık alanında en yüksek seviyeye ulaşmak için göstereceği başarılar yalnız o millet için değil, bütün insanlığın bir zaferi sayılır.”

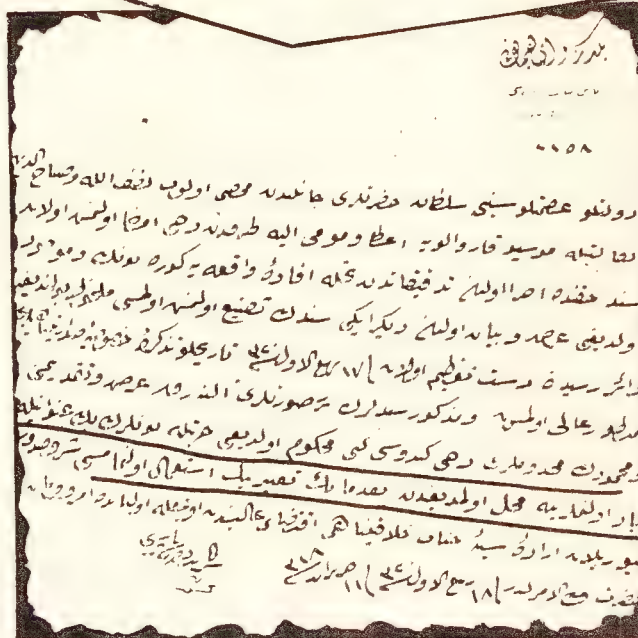
şey istediğim yok. İstedğim tek şey, Abdülhamid'in namuskârane hükümdarlık yapmasıdır. İstanbul'da bulunduğu sıralarda yüzüne karşı daima bunu söyledim. Sonunda, onun kanlı ve fesatçı idaresini protesto maksadıyla, buraya geldim. O millete hakkı olan özgürlük teminatını versin. Parlamenti açsın. Bizim yurda dönmemiz için bildirecek başka şartımız yoktur...”

ABDÜLHAMİD: «SABAHATTİN BEY'E BUNDAN BÖYLE "BEY" DENMEYECEK»

«ŞARTIMIZ PARLAMENTONUN AÇILMASI»

Damat Mahmut Paşa ile oğulları Paris'e varınca etrafını saran Jöntürkler, bunların tutumundan büyük güç aldılar. Daha önce Abdülhamid yönetiminden hoşnut olmayan veya sürgünlere gönderilenlerden Avrupa'ya kaçabilenler, ilk günlerde, el ele mutluluk içerisinde yürüdüler.

Daha önce Paris'e gelmiş ve güçlü bir örgüt kurmuş bulunan Ahmet Rıza Bey, önceleri Mahmut Paşalara bütün örgütünün sevgisini sunmuş, kucakını açmıştı. Mahmut Paşa ve oğulları ise casusların takiplerinden kurtulmak için, onları şaşırtıcı yollara sürüklemek çabasına girdiler. Kâh Belçika'ya, kâh İsviçre'ye bu arada İtalya ile Mısır'a gidip geldiler. Hangi ülkeye gittilerse takip edildiler. Sultan Hamid'in tek düşüncesi bunları tehditle veya huzursuz bırakarak, yurda dönmelerini sağlamaktı. Bu işi başaracak olanlar, mükâfatlandırılacaklardı, fakat ne Paris

Sabahattin Bey ile babası ve kardeşini geri getirmek başılamayınca, Abdülhamid ailenin mülklerine el koyuyordu. Bununla da yetinmeyerek Mahmut Paşa'nın paşalığını, Sabahattin ile Lütfullah'ın da Bey'liğini bir irade ile onlardan aldı. Resmi yazışmalarda Mahmut'un adı birlikte "Paşa" sıfatının kullanılmasını, Sabahattin ile Lütfullah'ın da "Bey" sıfatıyla anılmasını yasakladı. Solda, Sultan Abdülhamid'in bu konudaki yazılı emri...

PRENS SABAHATTİN

verir. Böylece kişilerde özel teşebbüs tipi gelişir. Sabahattin Bey, Anglo - Sakson'ları misal göstererek Türklerin de bu metotla yetiştirilmesini ve eğitilmesini istiyordu.

Sabahattin Bey Le Play'in kurmuş olduğu (Sience Sociale) ekolünden onun ünlü uygulayıcısı Edmond Demolins'in 1897 yılında yayımlanan eserinden esinlenirken, Türkiye'nin çağdaş uygarlığa erişebilmesi için —eski tabirle— (teşebbüs-ü şahsî) ve (adem-i merkeziyet)

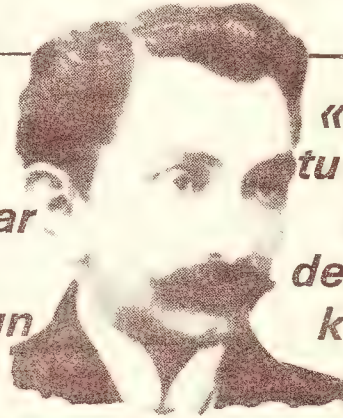
kabulü gibi devrim ve yenilik hareketleri, milleti tam anlamıyla uygarlığa, vatanı çağdaş bayındırlık düzeyine eriş-tirememiştir. Bu itibarla toplumumuzun hastalıklarına, bilgi pertavsızı ile bakmak gerekir.

Derde çare, yaraya merhem diye, islahat namı altında göz külleyici sözler ve davranışlarla Türkiye yükseltilemez. Türkiye'yi refaha kavuşturacak iki esash problemin halli gerekir.

bilgili ellerine verilmelidir. Bu maksatla her şey kökünden değiştirilmeli, vatan topraklarını değerlendirecek köylülerin eğitilerek bilgilerinin artırılması ve üretimde iyi sonuç alacak bir sistemin uygulanması lazımdır. Vatan batmak-tan ve Türkiye gerilikten, ihtirasların kurbanı olmaktan ancak bu surette kurtulabilir.

Prens Sabahattin, ayrıca Türkiye'nin nasıl kurtarılabilceği, nasıl yükseltilebileceği konusunu yda ele aldı. Bu

«Bir ulusun uygarlık alanında göstereceği başarılar yalnız o millet için değil,bütün insanlığın bir zaferi sayılır»

«Hükümdarın totaliter tutumuna karşı koymak amacıyla, yurt içinde dernekler ve komiteler kurmak gibi konulara önem verilmelidir»

olarak bilinen; daha sonraları bir cemiyet olarak kurulan ve hatta bir partiye dönüşen ana prensipleri ortaya attı (1).

Sabahattin Bey'e göre yalnızca Sultan Hamid gibi müstebit bir hükümdarı alaşağı etmek, amacı sağlamaz. Türkiye'de Yeniçeriliğin kaldırılması, Tan-zimat'ın ilânı, 93. Kanun-ı Esasî'nin

Devlet yönetiminde geleneklere, tutuculuğa maslahatçılık politikasına, kırtasiyeciliğe, özellikle merkeziyetçi tutuma son verilmelidir. Bunu yapmak için, milletin kültür seviyesini yükseltmek, kişilerin girişimlerine öncelik tanımak gerekir. İrademizi destekleyen gelenekler atılmalı, kişilerin iyi bir şekilde eğitilerek toplumun yönetimi onların

kitabı yazarken ("Anglo - Saksonların Üstünlüğü Nedir?") adlı eserin etkisinde kalmıştır.

TEŞEBBÜS-Ü ŞAHSİ VE ADEM-İ MERKEZİYET

(1) Şahsî görüşümüze göre, Türklerden Play'cılıkla ilk uğraşan fikir adamı, Ali Süavi'dir. O, Play okulu ile 1876'larda ilgilenmiştir. Daha sonraki yıllarda, İzmirli bir fikir adamımız Tevfik Nevzat'ı hatırlıyoruz. İleri fikirlerinden dolayı Abdülhamid yönetimi, onu mahkûm ederek, Adana'ya göndermişti. Devrin sert yönetimine dayanamayarak intihar etti. Ya da intihar süsü verilerek boğduruldu. Sabahattin Bey'in, Play ekolu ile ilgisi, 20. yüzyılın ilk yılına rastlar. Daha sonraki yıllarda, fikir adamlarımızdan Nihat Reşat, Mehmet Ali Şevki, Nâfi Atuf, Ragıp Nurettin ve eşi Prens Sabahattin'in yolunu izlemişlerdir.

İstanbul Muallimler Birliği, İktisadî ve İctimaî araştırmalarla ilgili teşekküller, Sabahattin'in ölümü üzerine bu

tür ilmi çalışmalarını yoğunlaştırmışlardır.

Frédéric le Play ekolüne dair Türkiye'de köklü yayınlar ve incelemeler yapılmıştır. Rahmetli profesörlerimizden Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu ile Nurettin Şazi Kösemihal'in muhtelif makale ve kitaplarında bu konu işlenmiş bulunuyor.

Le Play okulu hakkında Macit Şükür'nün Pitirim Sorokin'den dilimize çevirdiği bu yazı da (Mülkiye Mecmuası)'nın 1933 tarihli 24. sayısında yayımlanmıştır.

En önemlisi, "Le Play Sosyolojisi'nin 100. yılı, Dünyada ve Türkiye'de Tesirleri" adlı ile (Türk Sosyoloji Cemiyeti)'nin 21 aralık 1967 tarihinde düzenlediği toplantı tebliğlerini derleyen değerli broşürdür."

Sabahattin Bey görüşlerini, Avrupa'da çıkardığı gazetelerde, daha sonra Türkiye'de yayımladığı broşürlerde ve verdiği konferanslarda uzun uzun savun-du. O, özetle şunları belirtiyordu:

"... Toplumumuzdaki hastalığın ve âcizliğin gerçek nedeni, millî eğitimden ve kişisel girişimlerden yoksun ol-mamızdır. İkinci yoksunluğumuz ise, devlet yönetiminin merkeziyetçi tutu-muydu. Yetkilerin genişletilmesi gerekirdi. Türkiye'de kişi atıllımlarını desteklemek, onları merkeziyetten uzak bir yönetime alıştırmak, toplum bilimini uygulamak, din, mezhep ve etnik ayrı-cılıklarını birleştirmek, yabancı ülke-lerde Türk haklarını savunmak ve lehte gelişen düşünceler sağlamak, hüküm-darın totaliter tutumuna karşı koymak amacı ile yurt içinde dernekler ve komiteler kurmak gibi konulara önem verilmelidir."

Çocuklara yardım dernekleri açmak propaganda eylemine dönüşmüştü

İttihat ve Terakki'nin, Edirne'de kurduğu "Osmanlı Fakir ve Yetim Çocuklarına Yardım Derneği"nin açılışı. Altındaki pankartta 'Padişahım çok yaşa' yazılı. Fotoğrafın yayınlandığı 'Şehbal' dergisinde, Sultan Reşad'ın bu derneğe 200 lira bağışladığı belirtiliyor...

Balkan ve Birinci Dünya savaşlarında şehid olan askerlerimizin çocukları için özel okullar açılırken, bunların yaşatılması için dernekler de kuruluyordu. Genellikle, İttihat ve Terakki'nin öncülüğüyle yapılan bu çalışmalar, kısa zamanda bir propaganda

eylemine dönüştü. Kurulan okullar, İstanbul'da ise, açılışını mutlaka Enver, Talât veya Cemal paşalardan biri yapıyor, Anadolu ve Rumeli'dekileri, bölgenin yetkili parti üyesi faaliyete geçiriyordu. O yılların dergilerinde yer alan resimlerde, "Padişahım çok

yaşa" levhalarının altında yetimler görülüyor, İttihat ve Terakki'nin bir görevlisi de kesinlikle bulunuyordu. Padişahın bu kuruluşlara yaptığı yardımın miktarı da "Zat-ı Şahane bu okula. lira hediye buyurmuşlardır" şeklindeki resimaltılarında belirtiliyordu...

Manastır'da açılan "Evlâd-ı Şühedâ" (Şehid çocukları) derneği...

Sağda, II. Wilhelm resmî Alman üniformasıyla. Altta, İmparator tarafından Sultan Reşad'a yollanan Alman Mareşallik asası ve kılıç. Kılıcın üzerinde şunlar yazılı: "Almanya İmparatoru İkinci Wilhelm Hazretleri tarafından müttefiki olan Osmanlı Padişahı Sultan V. Mehmed Reşad Han Hazretlerine genel harp yadigârı olmak üzere hediye edilmiştir." Solda ise Osmanlı devletinde kendisine Müşir (Mareşal) rütbesi verilen II. Wilhelm, Osmanlı mareşali üniformasıyla...

Alman İmparatoru II. Wilhelm, Osmanlı mareşali üniforması giyip birliklerimizi denetlemişti

ALMAN İmparatoru II. Wilhelm (1859-1941) Türkiye'ye üç resmî ziyaret yaptı. Bunların sonuncusu olan 1917'deki gelişinde, Sultan Mehmed Reşad tarafından kendisine Osmanlı Müşiri (Mareşal) rütbesi verildi ve İmparatorun Türk üniformasıyla çekilmiş resimleri, o yıllarda çıkan dergilerde yayınlandı. Wilhelm, üzerinde gene bu üniforma olduğu halde birliklerimizi denetledi ve Çanakkale cephesini de ziyaret etti...

Bu olaydan bir yıl önce 1916'da, dönemin dergilerden "Harp Mecmuası"nda, İmparatorun

Sultan Reşad'a gönderdiği bir mareşallik asasının ve kılıcın resimleri yer alıyor. Alman hanedanından Prens Valdemar tarafından törenle Padişah'a verilen asa ve kılıçtan anlaşıldığına göre, İmparator da Sultan Reşad'ı mareşal yapmıştır.

Ancak, Sultan Reşad'ın Alman mareşali üniformasıyla çekilmiş bir resmine hiç bir yerde rastlanamadı. Buna, aynı zamanda Müslümanların halifesi de olan padişahın, yabancı bir üniforma ile poz vermekten kaçınmasının neden olduğu sanılıyor...

**Balkan Savaşı
başlayalı bir ay
bile olmamıştı
İstanbul'da
Rum-Ortodoks
Patriği'ne cenaze
töreni yapıldı**

1912'de Fener Rum Patrikhanesi'nde birkaç gün süre ile Ortodoksların ziyarette bulundukları Üçüncü Yuvakim'in taht üzerindeki cesedi (üstte) ve Patrik'in Fener'de yapılan cenaze töreni (solda).

Balkan Savaşı'nın başlamasının üzerinden bir ay bile geçmemişti ki, İstanbul'daki Rum-Ortodoks Patriği Üçüncü Yuvakim ansızın öldü. Patrikhane, Babiâli'den Yuvakim Efendi'nin geleneksel cenaze töreninin yapılabilmesi için, izin istedi. Hükümet, Ortodoks Balkan devletleri ile savaş durumunda bulunmasına rağmen, Türklerin azınlık haklarına gösterdiği saygının örneğini sergileyen bir davranışla gereken izni verdi. Üçüncü Yuvakim'in cesedi, üzerinde tören giysileri ve elinde asâsı olduğu halde bir koltuğa oturtularak, Patrikhane'de ziyarete açıldı. İstanbul'da bulunan Ortodokslar, birkaç gün süre ile Fener Kilisesi'ne giderek âyine katıldılar ve ölü patriğin ellerini öptüler, yüzsürdüler..

